

A hátrányok előnyei – sikerek nehéz helyzetekben*

Bábosik Mária

Malcolm Gladwell:

David & Goliath – Underdogs, Misfits and the Art of Battling Giants

USA: ALLEN LANE an imprint of Penguin Books, 2013, p. 303

ISBN: 978-1-846-14582-7

A „Dávid és Góliát” című könyv azt mutatja be, hogyan lehet az „óriásokkal” szembeállni. „Óriások” az erős ellenfelek, hadseregek, a rokkantság, szerencsétlenség és az elnyomatás. Minden fejezet egy-egy külön történet, amelyben valaki embert próbáló feladattal szembesül. A kérdés az, hogy a megszokott módon járjon-e el, vagy tudásában és ösztöneiben bízjon? Álljon ellent, vagy adja fel?

A történetek két gondolatot járnak körül. Az egyik az, hogy a szinte kilátástalan helyzetekből is lehet nyerni, mert a túlerővel való sikeres szembenézés felemel. A másik, hogy ezeket az egyenlőtlen helyzeteket sorozatosan félreértjük, rosszul kezeljük. Nem minden és mindenki valódi „óriás”, aki annak látszik! Erejük gyakran egyben gyengeségük is. Az előnytelen helyzet pedig ajtókat nyithat ki, lehetőségeket teremthet, taníthat és megvilágosíthat, lehetővé teheti a lehetetlennek tűnőt is. Ahhoz, hogy sikerrel szállhassunk szembe „óriásainkkal”, útmutatásra van szükségünk, és mi szolgálhatna erre jobb példával, mint Dávid és Góliát küzdelmének tanulságai.

A kötet interdiszciplináris módon, a történettudomány, a közgazdaságtan, a szociológia és a politikatudomány eszközeinek segítségével egy sor nehéz helyzetet, konfliktusszituációt ismertet és elemez, rámutatva arra, hogy a gyengék is kikerülhetnek belőlük győztesen, az erősek pedig veszíthetnek. Gladwell heurisztikus modelljében új megvilágításba kerülnek az ismert vagy kevésbé ismert „sztorik”, elsősorban a 20–21. századi USA és Nyugat-Európa példáiból válogatva. A szerző e történetek révén élvezetes, olvasmányos stílusban fejleszti olvasóinak stratégiai tudását és fogalmaz meg történeti és társadalmi tanulságokat. A könyv elolvasását ezért fenntartások nélkül javaslom, azt alkalmasnak tartom az egyéni- és kollektív problémák megoldásának elősegítésére. A kötet tankönyvként is használható, nem

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

Bábosik Mária a Magyar Nemzeti Bank vezető szakértője. E-mail: babosikm@mnbb.hu.

annyira annak egésze, mint inkább egyes oktatási célokhoz kapcsolódó esettanulmányai és elemzései, valamint az azokból levonható tanulságok révén.

A könyv a Dávid és Góliát történetét értelmező bevezetésből, valamint három nagyobb egységből áll, amelyek a hátrányok előnyeit (illetve az előnyök hátrányait), a kívánatos nehézségek elméletét, valamint a hatalom korlátait mutatják meg, összesen kilenc történeten keresztül. A bevezetésben Dávid és Góliát küzdelme elevenedik meg számunkra, melyet a szerző a hagyományostól eltérően értelmez. Nem a látszólag esélytelen szinte hihetetlen győzelmét ábrázolja, hanem bemutatja az erő „hátlútóit” és az erre alapozott stratégia fontosságát, ami végül is Dávid győzelméhez vezetett.

Az első rész három története is arra világít rá, hogy az előnyök egy része az erőforrások meglétéből, másik része pedig éppen hiányukból származik. A gyengébbek azért tudnak bizonyos esetekben győzni, mert valaminek a hiánya néha előnyösebb annak megléténél. Úgy tűnik azonban, hogy ezt nehezen tanuljuk meg. Mereven értelmezzük az erősségeket, sok mindenről azt hisszük, hogy segítségünkre van, pedig nem, másokat ellenben hátrányosnak vélünk, holott erősebbé és bölcsébbé tesznek bennünket. Miért gondoljuk önkéntelenül azt, hogy Góliát fog győzni? És mit jelent az, ha valaki nem a megszokott módon válaszol a kihívásra, mint tette azt Dávid? Az első történet kosárcsapata is azért lett sikeres, mert azt a pontot támadta meg, ahol erős ellenfele éppolyan sebezhető, mint a gyengébbek. A második történetben szereplő nagy létszámú osztály sem ért el rosszabb eredményeket, mint ahol kevesebben tanultak, pedig mindenhol általában az osztálylétszámok leszorítására töreksenek. És van, aki azzal, hogy bejut a legjobb egyetemre, le is mond álmai karrierjének megvalósításától, mert a többiekkel összehasonlítva nem érzi „elég jónak” magát. Az első rész tehát arról szól, hogy a látszólagos előnyök nem mindig valódiak.

A második rész három története a hátrányokat veszi számba, olyan fogyatékoságokat vagy nehézségeket, amelyek az ember helyzetét az átlagosnál kedvezőtlenebbé teszik. A józanész azt diktálja, hogy meneküljünk előlük, de ez nem mindig lehetséges. Hogyan kovácsolhatnánk akkor belőlük előnyöket? Az „áhitott nehézségek” elmélete azt sugallja, hogy nem minden nehézség negatív. A sokakat érintő diszlexia egyeseket deviánssá tesz, másokat ellenben megedz és sikerhez segít. A sikeres vállalkozók mintegy harmada diszlexiás! Az ötödik történetben a kreatívakot, újjítókat, művészeket, vállalkozókat és a politikusokat vizsgálva a szerző azt találta, hogy közülük nagyon sokan korán félárvaságra jutottak. De a traumából nyerhető életerőt történelmi példák is igazolják. London bombázásakor például a távolabbról érintettek erőt merítettek a megpróbáltatásokból, ami megerősítette ellenállásukat. A fekete polgárjogi mozgalom és később Nobel-békedíjas vezetője, Martin Luther King is fegyvertelen volt és elnyomott, és olyan közösségből származott, amely évszázadokon át mindig is hátrányos helyzetben volt. Ezalatt azonban volt alkalm

megtanulni, hogyan küzdjön meg – sikerrel – az „óriásokkal”! De a világon sokhelyütt az elnyomottak kultúrájának középpontjában álló „furfangos hős” történetei is ezt példázzák. Tapsifüles és Róka koma történeteire mindannyian jól emlékszünk. Ezek a mesék a túlélés és az ellenséges környezetben kivívott győzelem művészetére tanítanak!

A harmadik rész a hatalom korlátaira hívja fel a figyelmet. A hatalmi játszmák és konfliktusok politikatudományi elemzésének alapkategóriája az uralom és a hatalom elfogadását igazoló legitimáció. A hetedik történet az ír szabadságharc első nagy konfliktusának elemzéséből bontja ki a legitimációs problémát. A legitimációhoz három dolog szükséges: először is az, hogy azok, akiktől elvárják az engedelmességet, azt érezzék, hogy elmondhatják véleményüket, amit figyelembe is vesznek, másodsor, hogy a szabályok előre ismertek és kiszámíthatóak legyenek, harmadszor pedig, hogy a hatalom igazságos legyen, ne részesítsen előnyben egyes csoportokat másokkal szemben. A nyolcadik történet azt mutatja be, hogy ugyanezek a szabályok érvényesek a közrend fenntartásában is! Kaliforniában a bűnök elkövetéséért járó büntetési tételeket túl alacsonyaknak tartották, ezért bevezették a „három csapás törvényét”. Hatására megduplázódott a bebörtönzöttek száma, és jelentősen javult a bűnügyi statisztika. De célra vezetett-e a szigorúbb büntetőpolitika? A büntetés alkalmazása ugyanis egy bizonyos pontig valóban csökkenti a bűnözést, de azon túl már nem! Húsz év után, 2012-ben Kalifornia végül eltörölte az Egyesült Államok legnagyobb igazságszolgáltatási kísérletét, népszavazás útján a büntetési tételeket ismét mérsékeltek. A könyv utolsó, kilencedik története a zsidómentő munka tanulságait összegzi Franciaország német megszállása idején. Eszerint a hatalom eltúlzott, elnyomó használata legitimációs, igazolási problémát okoz, a legitimáció nélküli hatalom pedig engedelmesség helyett ellenállást szül. Ha az ellenállót a hatalmasok elpusztítják, akkor újabb és újabb ellenállók lépnek a helyére!

A szerző a történeteken keresztül újszerűen értelmezi a hatalom kérdéseit. Bemutatja, hogy a hatalom forrásai nem egyformák és nem homogének. Adott hatalmi szituációban, konfliktusban különböző hatalmi források erői csapnak össze. Az egyik felülkerekedhet a másikon, fölülírva a kiinduló helyzetek látszólag kiáltó egyenlőtlenségét. Azt azonban az abban hátrányos helyzetűek egy másik típusú hatalmi forrással, jól átgondolt, vagy spontánul adódó stratégiai döntéseikkel a saját előnyükre tudják fordítani. A könyvnek számunkra, mint egyének és közösségek, illetve társadalmi hálózatok tagjai, szereplői számára ez a legfontosabb tanulsága. Ezt kell megtanulni – ha lehetséges – ebből a kötetből!